

Bestyrelsen 1988 for Lokalhistorisk Forening i Sønder sø kommune:

Palle Schou Hansen, Bokær svej 3, Skamby Tlf. 09 85 15 58
Christian Jørgensen, Mejeri vej 8, Sønder sø Tlf. 09 89 11 60
Arne Lindegaard, Brandstrupvej 75, Skamby Tlf. 09 85 10 47
Astrid Mørup, Sønder søvej 174, Mørud Tlf. 09 96 41 19
Hans E. Nielsen, Dallundvej 12, Sønder sø Tlf. 09 89 10 94
Jørgen Juul Petersen, Præstegården Hårslev (Kass.) Tlf. 09 83 11 70
Johan Søndergaard, Rs. Nielsensvej 24, Særsløv (form.) .. Tlf. 09 84 13 42

Arkivleder: Ruth Graver Hansen,
Egebakken 12, 5462 Mørud Tlf. 09 96 42 97

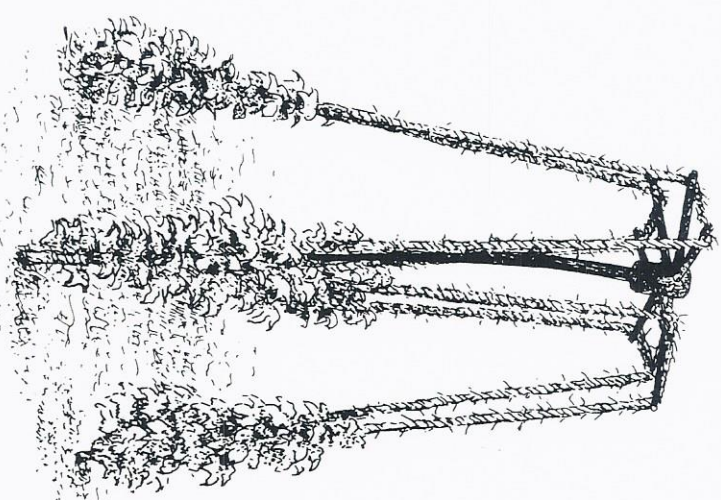
Sønder sø Lokalhistoriske Arkiv, Havrehedskolen,
Rugårdsvej 729, 5462 Mørud Tlf. 09 96 53 24

Åbningstid: Tirsdag fra kl. 14-16 (lukket i skoleferierne) eller efter aftale.

Indhold

Nekrologer	2
Aage Fasmer Blomberg: Sønder se Bylov	3
John. Søndergaard: Særsløv Brugsforening 1888-1988	8
Palle Schou Hansen: Skamby Boldklub	12
Kristine Reimer: Klædedragt på Nordfyn i 1800-tallet	17
Chr. Jørgensen: Stavnsbåndsjubilæum 1988	22

LOKALHISTORISK FORENING FOR SØNDER SØ KOMMUNE

*Humlerankerne snor sig op ad høje
stænger eller simer. Hus fra Årup, Fyn.*

ÅRSSKRIFT 1988

Sønderse Bylov

Uddrag af artikel i Fynske Aarbøger 1942-46.
Af Aage Fasmer Blomberg.

Oldermænden og bymændene på bystævnet 2. søndag i maj 1955.

Den 11. december 1988 døde Inge Lyngsøe, kun 44 år gl.

En af Inges mange fritidsinteresser var at arbejde med gamle og nye fotografier i det lokalhistoriske arkiv i Mørd.

Inge var utrolig energisk og samvittighedsfuld. Til det sidste brugte hun tid og kræfter på også denne hobby.

Hendes mange kontakter til egnens befolkning, ældre såvel som unge, var et betydeligt aktiv for arkivet, som vil savne hende meget.

Vi vil mindes Inge med stor taknemlighed.

På arkivets vegne

Ruth Graver Hansen.

Den 23. august 1988 døde en af Lokalhistorisk Arkivs meget flitrigte indsamlere, - murer Niels Chr. Hansen, Holmevej 32. N. Chr. havde fra sine unge dage haft udpræget sans for, hvad gamle ting og gamle papirer kunne meddele os om tidligere tiders beboere på Sønderseegenen.

N. Chr. Hansen skænkede sine samlinger af gammelt værktøj og husgeråd til Sønderseø kommune og overlod arkivet mange billeder og nedskrevne beretninger, som kommende generationer også kan få glæde af.

På arkivets vegne

Ruth Graver Hansen.

Ruth Graver Hansen.

De store Landboreformer i Slutningen af det 18. Aarhundrede kom til at indvarsle en ny Tid for den danske Bondestand. Det gamle Landsbysamfund med dets ældgamle Sæder og Skikke, med Fællesskab og Trevangsbrug forsvandt og gav Plads for det nye, hvad enten det var nye Driftsformer eller Udskiftning og Udflytning.

Landsbyfællesskabet havde sin Rod i den tidlige Middelalder. Allerede i de gamle Landskabslove, der blev nedskrevet o. 1200, paa Valdemarernes Tid, træffer vi Indretningen af Landsbyer-

nes Tilliggende; det er dog kun Hovedtrækkene i Landsbyens Liv og Arbejde, der her trækes op, og vil vi have nærmere Oplysninger om Bondens Liv i Fællesskabets Tid, maa vi gaa til Bylavene, til Viderne og Vedtægterne.

Gennem dem kan vi følge Bondens Arbejde fra Morgen til Aften. Vi faar at vide, hvorledes Bondens Liv former sig Aaret igennem, baade i det daglige og ved Festerne. I Viderne afspejler sig et særligt Samfund, Bondens, præget af Sammenhold og Hjælpsomhed. For enhver, der vil studere og vide no-

get om Bondeliv i gamle Dage, er der for disse Vider og Vedtægter en overordning Hjælp, der giver et noget andet Billede af Fællesskabets Bønder end det, der ellers er overleveret os.

De ældste af de bevarede Vider stammer fra det 15. og 16. Aarhundrede, men langt de fleste er dog fra det 17. og 18. Aarhundrede. Om mange af dem gælder det, at de gaar tilbage til ældre Tider; de kan saaledes have bevaret Træk af Ejendomsforhold, der hører hjemme i den tidlige Middelalder, eller de kan indeholde Skikke og Minder, der gaar helt tilbage til hedensk Tid. Videne er gaaet fra Mund til Mund, indtil de blev nedskrevet. Der er imidlertid flere, der ikke er præget af tidligere Tider, det gælder særlig om Videne fra det 18. Aarhundrede. I den Tid har Præster og Herremænd tit søgt gennem en Bylov at indføre Forbedringer i Landbruget.

Bønderne maatte rette sig efter Bestemmelserne i Videne. Forselsler og Overtrædelser medførte Bøder. Videne havde Lovskraft. Allerede i 1492 fastslog Kong Hans i Fyns Vedtægt, at Videne skulde overholdes. Gang paa Gang indkærpedes dette i den følgende Tid, indtil det endelig sloges fast i Christian V's Danske Lov.

Dagen før Voldermisdag var der aarligt stort Røre i Sønderse; thi paa den Dag blev Oldermannen indsat, og Byloven gik fra Gaard til Gaard. Valget og Indsættelsen af Oldermann og Stolsbroder foregik paa Bystævnet, hvor alle Bymændene mødte op uden forudgaende Varsel. Den, der ikke mødte, kunde idømmes en Bøde. At være Oldermann var et Slags borgerligt Ombud; man kunde ikke bede sig fri derfor, med mindre Alderdom og Svaghed

lagde sig hindrende i Vejen, og hvis det var Tilfældet, skulde der alligevel betales en Bøde til Byen. Paa lignende Maade gik det for sig ved Valget af Stolsbroder. Hvervene gik paa Tur i Bylavet, og naar Oldermannen var indsat, fik han Oldermannshornet, og det var ogsaa ham, der opbevarede Byloven. Oldermannen, der som tidligere nævnt skulde være en forstandig Mand og en god Hegnsmænd, var Bylavets Formand og den, der indkaldte til Bystævne og ledede Forhandlingerne; naar de fleste af Bymændene var samlet, kunde han erklære Bystævnet for aabnet. Han skulde selv være til Stede, og kom han for sent, maatte han betale Bøde. Naar Sagerne paa Stævnet var tilstrækkeligt gennemdrøftet, og Oldermannen og Flertallet af Bymændene havde taget en Beslutning, maatte Mindretallet rette sig efter den.

Et af Oldermannens vigtigste Hverv var at paase, at Hegn, Gærder og Grøfter og Led stadig var i forsvarlig Stand. Voldermisdag drog man ud for at rejse Gærderne; thi til den Tid skulde alle Mark-, By- og Havegærder kunne staa for et »fuldt siun«. Hvis et Gærde var brøstfældigt og ikke blev anerkendt, maatte den forsømmelige Bymand bøde 4 Skilling, uanset Gærdets Art og Størrelse, desuden forlangtes, at det brøstfældige Gærde skulde være i fin Stand senest 8 Dage derefter, og hvis det heller ikke var i Orden til den Tid, idømmes Synderen en Bøde paa 8 Skilling, og den eventuelle Skade skulde godtgøres. Oldermannen udtog blandt Bylavets Medlemmer de 4 Synsmænd, der skulde begynde deres Virksomhed i Begyndelsen af Maj Maaned og fortsætte dermed til Hø- og Kornhøsten var færdig. Mindst een eller to Gange om Ugen

skulde Synet forvisse sig om, at de Gærder, »som aldermanden hafver at gåe med«, var i Orden. Hvor et Gærde fandtes beskadiget, skulde Eiermanden øjeblikkelig have Besked herom, og det var da hans Pligt straks at reparere Gærder eller ogsaa betale en Bøde og den eventuelle Skade; saafremt Eiermanden ingen Meddelelse havde faaet af Synet om det beskadigede Gærde, maatte dette betale Bøden og erstatte den Skade, der kunde være forvoldt.

Det var nemlig af stor Betydning for Bønderne, at Gærderne om Markerne var lukkede. Gærderne om Rugmarken skulde f. Eks. være »gauflukte« lige til Milkelsdag, og den forsømmelige strafedes med Bøder.

Byens Grøfter skulde gerne være færdig samtidig med Ledene og Gærderne. De skulde være 1 Alen brede, og Grøftevolden 2 Alen høj. Aarlig skulde Oldermannen tilholde samtlige Bymænd at beplante Gærderne og Grøftevoldene med Pil, men det var strengt forbudt at afkviste dem, slaa Barken af dem eller fælde dem, undtagen paa sin egen Jord, og selvfølgelig maatte man heller ikke hugge Tjørn eller El i en anden Mands Skovpart. Brud herpaa straffedes strengt, ikke blot med en Bøde, men ogsaa til Herskabet, og dette fastsatte Bødens Størrelse.

Kærnen i den gamle Bylov er dog Bestemmelserne om Pløjning og Saaning, om Fælld og Overdrev. Kapitel herom er derfor det fyldigste i Byloven og bestaar af ikke mindre end 19 Artikler. Det var ogsaa i Jordfællesskabets Tid nødvendigt, at der var bestemte Regler for Pløjning og Saaning, for Kreaturenes Græsning o.s.v.

Som bekendt var Bymarken delt i 3 Vange, og hver Gaard havde sin Del

spredt over hele Bymarken. Loderne var derfor smaa, og for at vide, hvor den ene Ager holdt op, og hvor den næste begynde, bestemtes det, at der altid skulde være en »fur Jord« mellem Agrene, og denne Fure maatte følgelig ikke ompløjes, og det var ikke velset, at man pløjede noget af Naboens Eng eller Ager, ej heller at man red og kørte paa Naboens Jord og afslog hans Græs, med mindre Kornet og Høet var »afslaget«.

Om naar Saanningen begynde, maatte der ikke være andre Heste eller Kvæg i Bymarken end dem, der hørte til Pløven, og ligesaa i Høsttiden da maatte man kun have Heste og Kvæg i den Mark, man husede i, og om Natten skulde de seeses paa den pløjede Græsmark eller i Engen. Uden Tilladelse maatte man ikke tøjre eller bede paa anden Mands Grund, før der var afhøstet. Overtrædelse af alle disse Bestemmelser straffedes strengt, ikke blot maatte der erlægges en Bøde til Byen, men den forvoldte Skade skulde erstattes.

Naar Kornet var høstet, var det Skik og Brug at slippe Kvæget løs i Vangene, men inden det skete, skulde det dog vedtages af alle Bymændene, og saafremt en eller anden var bag efter med sin Høst, skulde de andre i Landsbyen komme ham til Hjælp.

Før Høstens Afslutning græssede Kvæg og Heste paa Fælleden, d.v.s. den Del af Bymarken, der tilhørte Bymændene, Landsbyen, i Fællesskab. Hvor mange Heste og hvor meget Kvæg man maatte lade græsse her, afhang af Gaardens Størrelse, og de Gaardmænd, der havde for meget Kvæg paa Græs, maatte da betale til dem, der ikke havde saa meget Kvæg gaerende

paa Fælleden, som de egentlig havde Ret til. Det var forbudt at slippe andet Kvæg end Byens ind paa Fælleden, saa længe der var nogen i Byen, der krævede Græsning, men naar alle havde faaet det, de forlangte, maatte den Gaardmand, der havde Krav paa Græsning til flere Dyr, end han havde paa Fælleden, indtage fremmed Kvæg. Husmændene maatte ogsaa lade deres Kvæg græsse paa Fælleden mod Betaling til Byen, og disse Penge opkrævedes af Oldermænd. Naar Kvæget græssede paa Fælleden, skulde det være forsynet med Gaard- eller Bomærke. Umærket Kvæg skulde indtages af Oldermænd, og hvis Ejeren ikke havde meldt sig i Løbet af 3 Dage, skulde det gives Anmeldelse herom til Herskabet. I Byloven havde man forudsat, at ikke alt Kvæget var fredeligt. Heste og Kvæg, der sprang over Gærderne eller brød igennem dem, skulde holdes i forsvarelig Forvaring. Svin og Hunde, der bed Faar, Lam, Gæs eller »andet Smaa-kreaturer«, skulde ligeledes være forsvaret forvaret, og Hundene skulde være bundne eller ogsaa have en Fod hugget af. Gæs, der fløj i Kormarken, skulde stækkes.

Et særligt Kapitel er viet Byens Tyr og Orne. Det var ogsaa en af Oldermændens Pligter at sørge for, at man

Om Tyre og Orne at Holde

1ste Aartihul.

Aaldermanden. . . at i Byen holdes En god Tyr, som schal Indtages paa Fooder, Otte dage effter aller Helgensdag, hvilichen Tyrn skall fødes i Byen, Mand fra Mand en Vinter tillige, og schal aartlig, af Meening Bye-Mænd lefveris til de som Tyren harfver at føde af hver Koe I fierdingkar godt Biug,

holdt en god Tyr. 8 Dage før Allehelgensdag skulde den paa Stald. Den Gaardmand, der skulde føde Tyren Vintert over, fik af de andre Bymænd et Fierdingkar godt Byg for hver Ko. Tyren skulde passers godt, og to Gange om Aaret, ved Mikkelsdag og ved Paaske, skulde Oldermænd tillige med 3 Mænd undersøge, om Tyren var vel røget. Samtlige Bymænd ejede ogsaa en Orne, der det første Aar var hos Oldermænd, og siden gik paa Omgang mellem Bymændene, indtil den ikke længere var tjenlig, og naar det Tidspunkt indtraf, skulde der straks købes en ny. Den Gaardmand, der havde Ornen paa Stald, havde Krav paa 2 Skæpper Havre af hver Bymænd.

Den mest frygtede Ulykke, der kunde ramme en Landsby i Fællesskabets Dage, var en Ildebrand. De tæt sammenbyggede Gaarde med deres Straatag var et let Bytte for Luerne. 3 gange om Aaret skulde derfor Oldermænd og 4 Bymænd bese Orne og Ildsteder. Det skete ved Voldermisse, Midsommer og Milkelsdag, og forefindende Mangler skulde gøres i Stand, og hvis dette ikke skete til rette Tid, skulde saadanne Ildsteder nedrives af Synsmændene, og for Forseelsen og Efterladenheden maatte den skyldige bøde til Byen. Bestemmelsen om, at de 4 Synsmænd skal

og skal Aaldermanden med 3de Mænd 2de Gange om Aaret, Nembilig Michelsdag og Paaske Efftersee hvorleedes Tyrren Rygits og fødis, findes derpaa Nogen forseelse, da bødes derfor effter Danne-Mænds Sigelse, og Hvilken Mand, som lader Tyrren heite til sine Kiør, schal igien Samme Dag lade dend hjemdrive, Hvo sig herimod forser Bøde til Byen 8 Sk.:

bøde 8 Skilling hver, hvis de efter at være varslet, nægtede at gaa med Oldermænd, kunde tyde paa, at man ikke har været særlige ivrige efter dette Herv. Brønde og indregnede Vandingssteder stod ligeledes under Oldermændens Tilsyn.

En af de menneskelige mest tiltalende Bestemmelser i Byloven er den om Hjælp til »forarmede og arme Folk«. I Byloven vedkendte man sig sine medborgerlige Pligter. Bylavet tog sig paa den smukkeste Maade af sine fattige Medlemmer. Enhver, der blev fattig paa Grund af Sygdom eller Uheld med Kreaturerne, havde Krav paa Hjælp

af de andre, hver Helgaard skulde saaledes hjælpe med 1 Dags Arbejde og pløje et »Fortled«, og var det i Hø- og Kornhøstens Tid, skulde der ydes tilsvarende Hjælp. Men hvis nogen af »Fortrædelighed«, eller fordi Vedkommende ikke vilde holde Folk, som kunde hjælpe ham, lod sit Korn staa uhøstet, var Naboerne ikke forpligtede til at hjælpe. Naar fattige Mennesker kom til Landsbyen og ikke selv kunde gaa videre, var de Bymænd, der havde Ager og Eng i Markken, pligtige til at hjælpe dem til en anden By, dog maatte man ikke »paaføre« nogen nogle fattige efter Solnedgang.

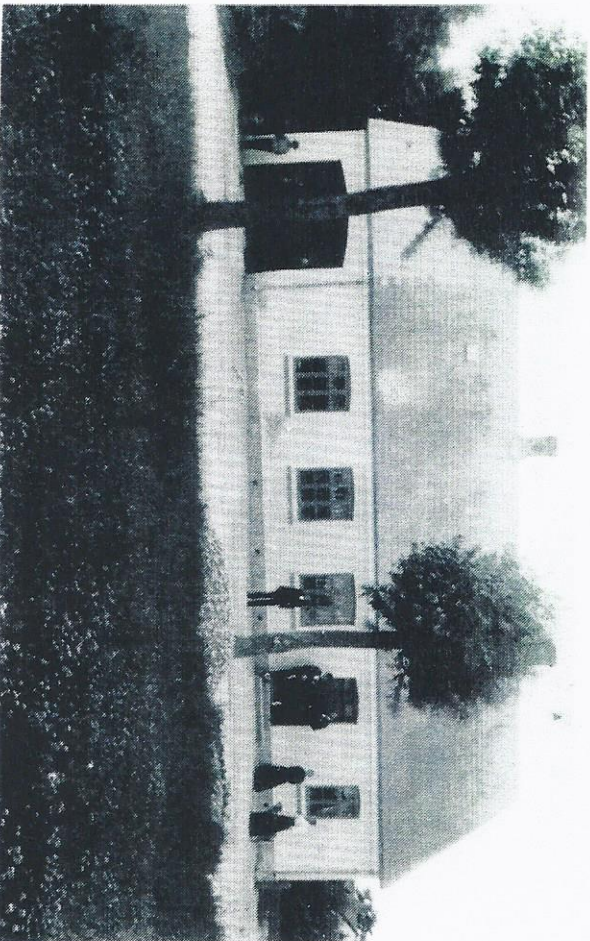
Den nuværende oldermænd, gdr. Carl K. Jensen, Holmevej 36, Sønder sø, med byhorret.

»I Sønder sø findes som i så mange andre Byer endnu et gammelt Bylav, som har bevaret nogle af de gamle Skikke fra Fortiden. Horret skifter Ejer for hvert Aar den anden Søndag i Maj, da Oldermænd tuder Lavet sammen og overleverer Horret og medfølgende Papirer til den ny Oldermænd. Byhorret bruges foruden nævnte Dag kun i Tilfælde af Ildebrand og ved Bekendtgørelse om Skatterne.«

Meddelt af lærer Elling i Fynske Aarbøger 1913-16.

Særslev Brugsforening 1888-1988

Fra den gamle protokol -
ved Johs. Søndergaard

Særslev Brugs omkring 1900.

I den lille engelske by Rochdale stiftede nogle fattige vævere i 1844 en brugsforening - d. v. s. en sammenlutning af forbrugere, der i fællesskab foretog indkøb til fordeling imellem sig. Væverne satte 4 punkter op for deres forenings virksomhed:

1. Adgang for alle.
 2. Hvert medlem havde en stemme og kun een.
 3. Overskuddet skulle fordeles i forhold til hvert medlems køb.
 4. Begrænset rente af indskudskapitalen.
- Vævernes brugsforeningstanke spred-

tes snart til andre lande. Tanken kom således også til Danmark. I 1850-erne blev der gjort flere forsøg på at få oprettet brugsforeninger - men de mislykkedes.

I 1866 lykkedes det pastor H. C. Sonne i Thisted at få en levedygtig brugsforening etableret. Efter den vellykkede start i Thisted kom der snart gang i oprettelsen af brugsforeninger ud over landet.

I Særslev havde man også læst og hørt om brugsforeningstanken.

På et møde på Særslev kro den 3. november 1888 stiftedes Særslev Brugs-

forening. En kreds af Særslev-borgere havde i nogen tid arbejdet med tanken om en Brugs i sognet. Forinden havde man sikkert forhørt sig andre steder om fremgangsmåden ved dannelsen af en brugsforening. I hvert fald forelå der på mødet forslag til love og vedtægter for Særslev Brugs. Under forhandlingerne denne lørdag blev lovene vedtaget og indført i den allerede indkøbte protokol. 133 tegnede sig som solidariske medlemmer af foreningen. På mødet valgtes også bestyrelsen med mejeribestyrer Rasmus Nielsen som foreningens første formand.

Den 4. december 1888 fik bestyrelsesmedlemmerne Mads Andersen, Hans Jørgensen og Kristian Madsen til opgave: »at købe 2 å 3 Skæpper Land mellem Særslev Kro og Skolen efter deres bedste Skjønnelse.«

Protokollen beretter ikke om det store arbejde, bestyrelsen må have lagt i byggeforberedelserne. Den stod for indkøbet af alle byggematerialer: mursten, tømmer, tagsten, grus og sten o. s. v. Man akkorderede derefter med håndværkerne om arbejdets udførelse.

Tømmerarbejdet blev således overdraget tømmer Jens Jørgensen, Hammerslev for 200 kr.

Murerarbejdet udførtes af murer Hans Chr. Jørgensen, Veflinge for den nette sum af 260 kr.

Smed J. P. Frederiksen, Særslev skulle udføre smedearbejdet for 16 øre pr. pund jern, der blev anvendt i byggeriet. Der nævnes ikke noget om, hvor meget jern, der blev brugt i byggeriet.

Medlemmerne indbetalte andele, der i alt androg 2560 kr. Yderligere til byggeriet og starten i det hele taget optog man et lån på 5000 kr.

Under byggeriet har bestyrelsen hånd-

i hank med alt. Således indprenter man tømmeren, at bjælkerne skal være hævlede og fælde. Over porten til læggerummet skal der lægges et krumt stykke egetræ.

Tømmer Kristen Kristensen, Særslev, får i marts 1889 overdraget arbejdet med inventar til butikken. Det skulle laves af god anden sorts træ uden løse knaster. Derefter beskrives indretningen med hylde, skuffer, disk m. m. Endelig skulle der laves et bord og 12 stole. Bordet skulle laves som det, der står i mejeriets kontor og stolene som dem Kristensen havde lavet til Rasmus Nielsen.

Ved mødet den 9. maj bestemtes det, at indvendige døre og vinduer samt 10 lofter i alle rum skulle males som døre, vinduer og loft i mejeriets forsamlingsal. Også udvendigt males som på mejeriet. Arbejdsløn: 80 kr.

Den 25. maj foretager bestyrelsen vareindkøb. Bl. a. indkøbes der træsko. Træskomand Jørgen Nielsen skal levere: 2 par træsko af hvert nr. af landmandstræsko.

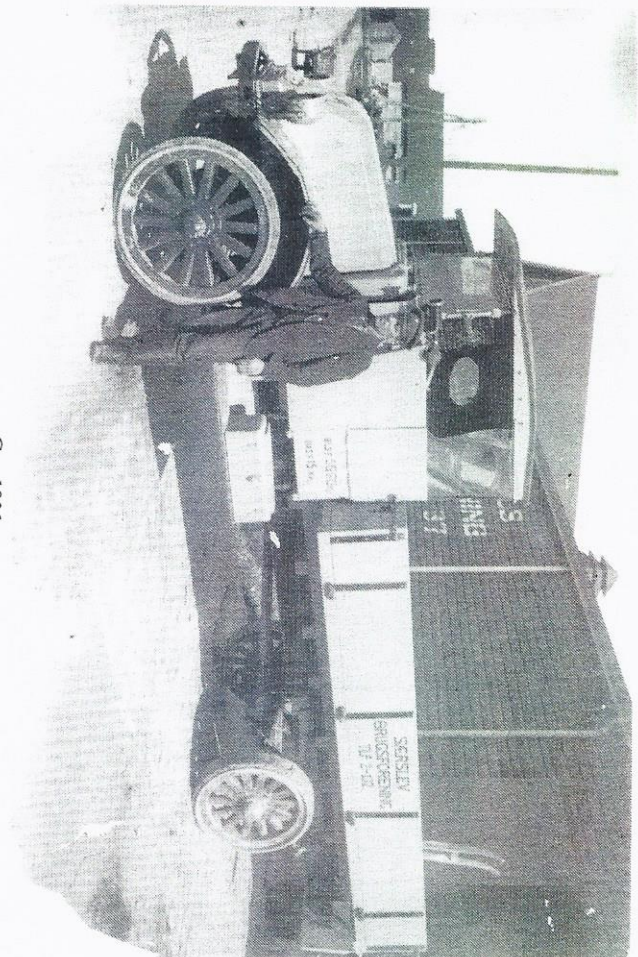
2 par træsko af hvert nr. af dansktræsko.
1 par træsko af hvert nr. af fransktræsko.

Hos D. S. Hansen bestiller man til levering:

- 12 flasker Portvin nr. 1.
- 8 flasker Muskatvin nr. 1.
- 12 flasker Arrac nr. 1.
- 6 flasker Sherry.
- 10 flasker Kirsebærvin.
- 10 flasker Rødvin.
- 20 flasker Cognac.
- 12 flasker Rom.

På samme møde fastsættes åbningstidene.

Fra april-okt. er der åbent fra kl. 6-9.

Ca. 1921.

Fra oktober-april er der åbent fra 7-9. Søndag er der kun åbent fra 7-9 formiddag.

Brugsen udvidede sortimentet næsten for hvert møde: foderstoffer, reb, cement, smedekul, skotske kul, isenkram af forskellig art o.m.m.

Telefon får man installeret - medlemmerne kan ringe for en betaling af 25 øre pr. gang. Lånetøj indkøbes. I leje betales 1 kr., hvis lejeren ikke i Brugsen køber for mindst 25 kr. til en større fest. Af kronen tilfalder halvdelen foreningen den anden halvdel uddeleren.

I 1905 foretages der en ombygning - butikken bliver ud i et, står der i protokollen. I oktober 1905 bevilger bestyrelsen 10 kr. til et mindesmærke for provst Sonne - initiativtageren til Brugsen i Thisted.

1907 - ombygning igen. Brugsen er i

rigtig god udvikling. I 1910 er kakkellovnen i butikken udbændt og en ny installeret.

20. juni er der jubilæumsfest i Fredskoven for bospiddende. Ikke bospiddende var indbudt til fest den 27. juni på Særsløv Afholdshotel. (Man er åbenbart gået ud fra 1889 som start på Brugsen, altså det år, man begyndte at handle.)

1940 ombygning igen - nye vinduer og døre.

På en ekstraordinær generalforsamling den 19. juli 1942 ophæves det socialistiske ansvar.

1958 moderniseres butikken. Murer Christian Jørgensen opfører kommisshus på Kløvervænget.

1967-68 - uddelerlejligheden inddrages i butikken.

På generalforsamlingen den 18. november 1968 indvalgte Bodil Jøppesen

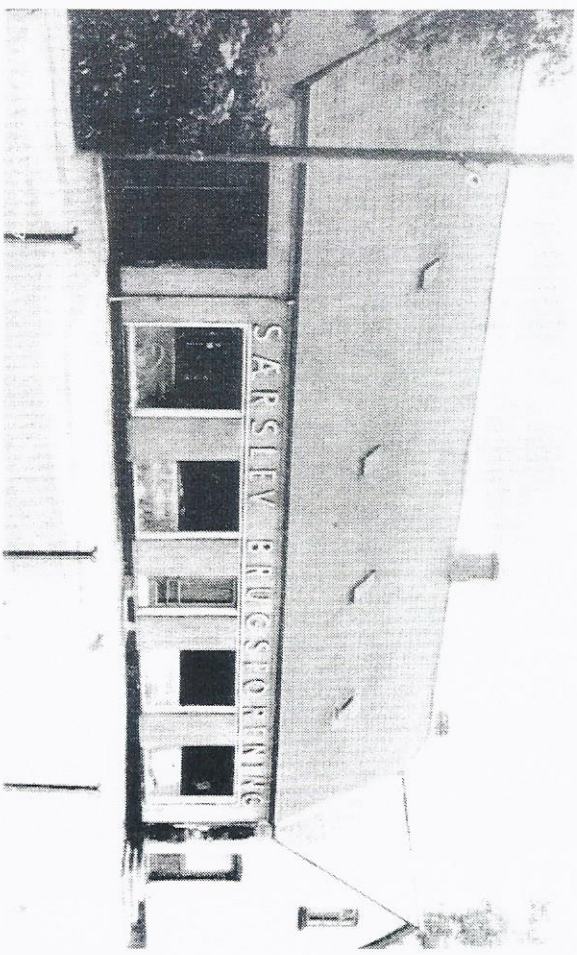
som den første kvinde i Brugsens bestyrelse. Det skulle tage 80 år, før man kunne bekvemme sig til at opstille en kvinde til bestyrelsen. I dag sidder der 3 kvinder i bestyrelsen.

15. juli 1976 indviedes Brugsens hidtil største udvidelse og modernisering. Butikken fik da et salgareal på 420 m².

På de 3 skæpper land, der blev købt i 1888 blev der skabt historie. Her har man fået en snak med naboen om ak-

tuelle emner, man har spurgt nyt om Per og Poul, ja, man har vel også lyttet til bysladder. I dag mødes man stadig i Brugsen - og mønstret er vel ikke stort anderledes.

Vi kan i dag glæde os over en god og velfungerende butik. Ved 50 års jubilæet i 1938 havde man haft en samlet om sætning i de forløbne år på godt 10 mill. kr. I 1987 runder Særsløv Brugsforening de 10 mill. kr. i årsomsætning.

Særsløv brugs i 50'erne.

Formænd i Særsløv Brugsforening gennem 100 år.

1888-1891 Mejeribestyrer Rasmus Nielsen, Særsløv.

1891-1919 Snedker Kristian Kristensen, Særsløv.

1919-1922 Sognefoged Andres Sørensen, Særsløv.

1922-1942 Tømmer Anton Christensen, Særsløv.

1942-1947 Konsulent Christian Andersen, Særsløv.

1947-1957 Maskinfabrikant Anton Nielsen, Særsløv.

1957-1968 Gdr. Asmund Hansen, Sdr. Esterbølle.

1968-1978 Gdr. Arne Duus, Kosterlev Mark.

1978-1988 Lærer Johan Søndergaard, Særsløv.

1988- Lærer John Clausen, Særsløv.

Uddelere i Særsløv Brugsforening gennem 100 år.
 1888-1892 Anders Sørensen, Hemmerslev.
 1892-1897 Rasmus Rasmussen, Hemmerslev Mark.
 1897-1901 Erik Vilhelm Hansen.
 1901-1931 Lars Olsen.
 1931-1954 Albert Thaisen.
 1954-1987 Ove Lundsbj Jensen.
 1987 Frode Hansen.

Nuværende bestyrelse:
 John Clausen, Særsløv (formand).
 Grethe Klint, Særsløv.
 Inge Knudsen, Thoderup.
 Signe Larsen, Askedy.
 Erling Møller Pedersen, Særsløv.
 Svend Arne Rasmussen, Særsløv.
 Jørgen Sørensen, Kosterlev.

Skamby Boldklub

ved *Palle Schou Hansen*

Som nogle måske kan huske fra aviser o. lign., så kunne Skamby Boldklub pr. 21/4 1988 fejre sit 50 års jubilæum. 1938 blev klubben tilmeldt FBU.

Det interessante er imidlertid, at der faktisk står en 120 år gammel forening »Skamby Skytte-Gymnastik- og Idrætsforening« bag den egentlige nuværende boldklub.

Det hele startede tilbage i 1861, hvor en kaptajn Mønster, efter engelsk inspiration, forsøgte at oprette frivillige skytteforeninger, som skulle opøve mænd i våbenbrug, så man ikke var uforberedt i en evt. krigssituation.

Krigen i 1864 betød jo smertelige danske tab, og i 1865 kunne man så oprette Odense Amts Skytteforening. Tre år senere startede Skamby Skytteforening med en skydebane ude i Badstrup, og med væver Kristian Rasmussen, Badstrup som formand.

Det blev forholdsvis hurtigt en succes, hvilket bl.a. kan ses på medlemslisten fra 1888 - ca. 30 navne. I løbet af halv-

femserne udvidede man foreningens aktiviteter til gymnastik, og i 1901 havde man således et karlehold på 14.

1903 begynder man med andespil (overskud 148,95 kr.), og i regnskabet for 1905 kan man se denne post »danselæreren og musik under øvelsen 23,30 kr.«

1906 kommer der damer med i foreningen - et gymnastikhold på 14. Omkring 1918 begyndte man i foreningen at tænke på fodbold, man får lejet en græsmark og lidt efter lidt startes så en fodboldafdeling op, og i begyndelsen af tyverne blev Skamby tilmeldt FBU, men desværre kunne man ikke klare den hårde konkurrence og måtte opløse det hele i 1925.

Skytte- og Gymnastikforeningen var i stadig fremgang. I 1928 var der bl.a. en større skyttefest med gymnastikopvisninger i Glavendruplund og med et afsluttende stort bal på hotellet.

I trediveerne prøvede foreningen med folkedans, julestuer, foredrag, oplæs-

Karlehold fra Skamby Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening 1904.

ning af forfatteren Morten Korch og med lysbilleder af Flensted Jensen.

Omkring 1936-37 begyndte den senere kendte fodboldommer Einar Lohse sammen med Alf Andersen og Kristian Karlsen atter at få liv i »fodbolen«. I 1938 var der stiftende generalforsamling, som resulterede i indmeldelse i FBU 21/4, åbning af boldbanen til træning 8/5 og endelig en officiel dato 19/6. Samme år startede man i »hovedforeningen« med håndbold.

Det har så siden ført til egentlige selvstændige foreninger som Gymnastikforeningen, Håndboldafdelingen og boldklubben. Denne gang gik det bedre for Skamby boldklub, man vandt B-

rækkens 3. kreds 1939-40 med 23 points for 12 kampe, målscore 64-17.

Billedet fra 1941 viser Skamby's 1. hold. I en bog fra 1947 omtales at flere af spillerne var med på holdet i 1938. Citat: »Dog vil vi lige nævne Ejnar Sørensen og E. Lohse som to gode angrebsspillere. I forsvaret var Peter Olsen en god halffback og Thyne Hansen en stabil målmand. Baneanlægget i Skamby er det bedst mulige fraregnet omklædningsrummet«, sidstnævnte vedr. omklædningsrummet er senere bekræftet af Alf Andersen som husker det som »hønsehuset« - et træskur.

Faciliteterne blev imidlertid forbedret i 1962, da klubben fik sit første lys-

1. holdet 1941

anlæg. Det kostede 6.000,- kr. og for at fejre denne begivenhed blev der arrangeret en »lyskamp« mod Årups Fyns-seriehold, som Skamby tabte 5-8. (Klubben spillede dengang i serie 2. Entré til kampen var 1,50 kr. - børn gratis.

Der var igen opløsningstendenser, og især i 1964, hvor man var i nedrykningsfare fra serie 2. Samme år blev Alf Andersen formand, og det hjalp. Året efter vendte der næsten et helt hold tilbage til Skamby, og det resulterede i en uventet oprykning. Der blev også skabt en helt anden stemning, og bl.a. mødtes man efter træningsaftenerne hos Alf og Mulle til kaffe og bagværk. Det var også Mulle, der vaskede boldtøjet, og efter kampene vankede der æbleskiver.

I 1967-68 blev første etape af det nuværende klubhus bygget. Samme år holdt Skamby Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening 100 års jubilæum den 22. maj med reception om eftermiddagen og stor jubilæumsfest om aftenen med fællesspisning og underholdning af et pigekor, Kaj Løvring og dans til »Die Grosse Tyrolerkapelle.« Billetpris incl. spising kr. 14,-.

Efter 5 år i serie 1 rykkede Skamby endelig op i FBUs bedste række, Fynsserien og efter sæsoner i Fynsserien og 4 sæsoner i Danmarksserien kom så i 1977 oprykningen til 3. division, det var dog en kort glæde, for allerede året efter måtte man tilbage til Danmarksserien. Oprykningen til 3. division gav ellers avisskrivterier om man skulle ind-

Skamby Junior 1947.

føre betalt fodbold i Skamby. Det blev afvist fra alle sider, men kassereren Frede Lauritsen kunne fortælle Ekstra Bladet, at spillerne for første gang i historien ville få deres støvler betalt af klubben.

Selv om der ganske vist var lokkede tilbud fra de store klubber i Odense, mens Skamby spillede i Danmarksserien og i 3. division, var der ingen der fordel klubben.

I 1973 havde Skamby atter plads i avisernes overskrifter, da Morgenposten kårede Skamby som »årets idrætsby«, og igen i 1975 da Esbjerg's 2. divisionshold blev slået med 2-1 i landpokalturneringen og dermed skulle spille ottendedelsfinale mod Ballerups 3. division hold.

Danmarks Radio havde lovet om ikke transmission så »brudstykker« i TV. Det var en hjemmekamp med 800 tilskuere. Det var på en »skandaløs ringebane«. Det skal dog bemærkes, at da havde man endnu ikke de 2 nyeste baner at råde over. Kampen blev tabt med 1-4, men under alle omstændigheder var det en flot præstation at nå så langt i pokalturneringen.

I 1978 kunne klubben den 25. februar indvie tilbygningen på 210 kvm. til det eksisterende klubhus. Der blev anvendt en masse frivillig arbejdskraft. Efter at have været i 3. division gik det ikke så godt for boldklubben, men efter at man har været nede og vende i serie 1, så spiller Skamby her i jubilæumsåret i Fynsserien.

Til at drive en boldklub skal der bruges en del penge og for at skaffe dem har der været afholdt mange forskellige aktiviteter i tidens løb.

I 50'erne og 60'erne blev der afholdt ikke så få legendariske baller på Skamby Gæstgivergård med så store kendte navne som Birthe Wilke, Gustav og Jørgen Winckler, Arne Lamberth, Four Jacks og mange andre.

I 1967 fandt man på en afløsning til den traditionelle sportsuge og besluttede at arrangere en egentlig byfest. Efter en konkurrence blev det til »troldefest«. Navnet henviser til sagnet om en trolld, der boede i en høj ved Nr. Højrup. Da man byggede Skamby kirke, begyndte han at kaste sten efter kirken, men han ramte ikke, og stenene fløj helt til Stensby. I stedet sparkede han

i arrigskab til kirken, og i granniskokelen findes den dag i dag et fodaftryk lignende mærke.

Den første troldefest blev en stor succes med et overskud på ca. 19.000 kr. Flere tusinde havde lagt vejen forbi fesipladsen.

Troldefesterne var et fælles arrangement for den samlede gymnastik- og idrætsforening, men da den blev opløst og Skamby Boldklub kom til at fungere selvstændigt, begyndte man igen sammen med »Vennene« at lave sportsuger. De sikrer det økonomiske grundlag for boldklubben fremover.

Jeg håber, at man med ovenstående linier har fået et lille indtryk af en boldklub/idrætsforening, og jeg skal endvidere rette en tak til Janni Ravn og ikke mindst til Jan Lindegård.

	Medlemsliste for 1888	Stilling	Bymærke	Lidtskriftning
1	Korn			
2	Bridgesterne	Medlemmer		
3	Hans Jensen	Form.		
4	Jens Mathias Jensen	Bogholder		
5	Jens Mathias Jensen	Form.		
6	Hans Lindgaard	Form.		
7	Anders Pedersen	Form.		
8	Jens Mathias Jensen	Form.		
9	Hans Mathias Jensen	Form.		
10	Anders Mathias Jensen	Form.		
11	Hans Mathias Jensen	Form.		
12	Hans Mathias Jensen	Form.		
13	Hans Mathias Jensen	Form.		
14	Hans Mathias Jensen	Form.		
15	Hans Mathias Jensen	Form.		
16	Hans Mathias Jensen	Form.		
17	Hans Mathias Jensen	Form.		
18	Hans Mathias Jensen	Form.		
19	Hans Mathias Jensen	Form.		
20	Hans Mathias Jensen	Form.		

Et uddrag af medlemslisten fra 1888.

Klædedragt på Nordfyn i 1800-tallet

Fra Kristine Reimer: Nordfynsk Bondeliv.

Kvindernes sædvanlige Dragt var en nedringet Bul, der hægtedes foran, og en *Trykklokke*. Linnedet var langærmet. Saaledes gik de klædt om Sommeren. Om Vinteren havde man tillige en langærmet, høj rød Uldtrøje, der bares udenpaa Linnedet. Uldtøj indenfor Linnedet kendte en ældre Slægt ikke. I begge Fald bar man den omaltede Bul. Om Halsen laa et firkantet Klæde lagt i Trekant, eller det var *Klævet*, klævet, saa det blev enkelt, og dette sammenholdtes med en Knappenaal. *Fæsteklævet* kunde være enten af Twisttøj, Sirts, Siss, eller hjemmelavet af Hør. Snipperne blev for og bag puttet ned under Bullen.

Skørtet var Æg op og Æg ned, tre Alen vidt og for Konerne af grønt, for Pigerne af rødt Vadmel, hvorpaa Farven trykkede sorte Figurer, som de kaldte Blomster, og deraf Navnet Trykklokke. Om Sommeren bar de Trykklokke. Om Vinteren kunde de tage en ældre af samme Slags som Underskørt. Endnu kaldte ældre Folk Liv og Nederdel for henholdsvis *Trøje* og *Skørt* og kaldte saa en Jaket og et Skørt for en *Overtrøje* (udtales *U'ertro'e*) og et *Underskørt*.

Linnedet var af den aldrig svigten Økonomi delt paa Midten. *Nederdelen* var af Blaaergarn, det øverste Stykke, hvorfra Ærmerne saas, af Hørgarn og kaldtes *Oplod*. Sammensyningen havde de lige midt i *Miel* - omkring Livet. Intet Sted har Fynboerne som paa Lyø deres Linned udsyet med rødt og blaat vaskægte Bomuldsgarn, Pynte-

Kristine Reimer, 1909.

haandklæder og m. a. Ting. Men ogsaa i Nordfyn har Kvinderne leveret smuk Linnedsyning med Haandsyning og hjemmespundet Traad. Paa Skjortens *Hærestykker* var der Sukninger, og *Ruærne*, Haandlinningerne, endte i »Musetarker«. Alle havde de bedre Lagner forsynet med Hulsøm, og som sagt Side 119 deres Liggklæder af finere Stof liggende. Lagnernes røde Korsstings Navn var omgivet af en broderet Slynkning. Sydes Skjorter »ud af Huset« af *Huskoner* eller Syerster, betales dette Haandarbejde med 24 Skilling for en Hørgarns *Sjorte* til en Voksen - *et stort Mæ'ske*, *store Folk*, - et Arbejde, som en øvet haand kunde udføre paa en Dag, naar Fliden begyndte fra tidlig Morgen, saadan noget som Klokken fire.

Senere hen i Arhundredet kom Kjoleliv frem, ligeledes udskåret i Halsen, men med korte Pufærmer. Til dette hørte et Par løse, strikkede Ærmer, som de hæftede til Puffet med Knappenaale, og som de iførte sig, naar de ikke havde grovere Arbejde for. Fra samme Tid stammer deres *Spænse*, den højhalsede, langærmede Trøje med Bælte, som de brugte, naar det var koldt og de færdedes ude, for Eks. ledte Køerne til Vandedammen o.l.

Til daglig brugte man om Vinteren af Uldgarn strikkede Vanter, men dette Ord bruges ikke, man sagde *helhaand* *der Handsker*. Til Stads havde man Fingerhandsker, som der hørte Øvelse til at strikke, saa Fingrene fik det rette Fald. Man skulde, efter at Tommelfingeren var strikket, først strikke Lillefingeren, derefter Pegefingeren og

saa de andre. Nogle kunde strikke dem, saa de blev lavlede og derved tykkere. I min Barndom var Muffediser almindelige, først de med Perler, senere Kastorgarns. Man havde ogsaa strikkede Stridhandsker.

Den Underbeklædning, som Nogle ynder at kalde et Par Unævnelige, er her i fuld Virkelighed unævnelige af den gode Grund, at de slet ikke fandtes i tidligere Tiders Kvindegarde. Forinden Skik og Brug foreedles og Fordringerne steg med den voksende Velstand, var adskillige Kvinder blevet gamle Koner, før de vænnede sig til at gaa med Benklæder. Disse var da af Uldstof eller hjemmelavet Bommesil. Og Nattrøj var der slet ikke Noget, der hed hos det gamle, haardføre Folk. Nattrøje kom først senere frem.

Lommeørklæde i Brug var der

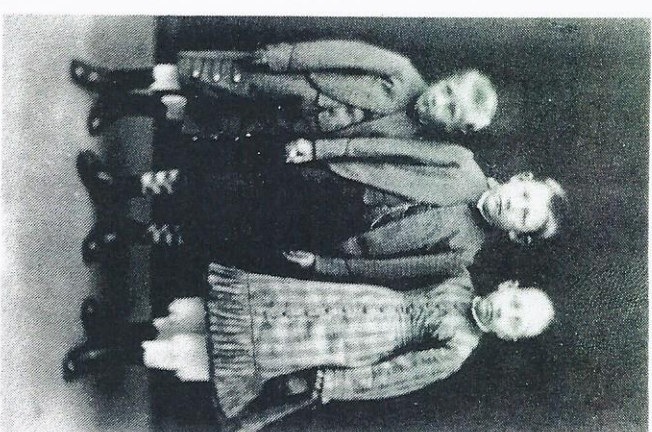
Ca. 1880.

heller ikke Tale om. Det hvide uudfoldede Klæde, de i Kirken og ved visse Lejligheder holdt i Haanden, bares kun til Skue, højest kunde de tørre en Taare af dermed - de var lette til Taarer, og Øjnene randt ofte paa de Gamle - eller *viske sig* om Munden med det. Næsen »smød« de med Fingrene. Da Kvinderne ikke havde Lomme i deres Kjoler, var ved Kirkefærd Offerpengene indbundet i en Snip af Lommeørklædet, som altid, naar de gik i Kirke, anbragtes sammenfoldet ovenpaa Salmebogen i Duodez-Format eller den storslidede i Oktav. Klædet var da lagt i samme Format.

Lomme havde de ikke. De nænnede ikke at skære Hul paa Tøjet. Kjoleskørtet var jo ikke skraaskaaret, der var ingen Sømme, og det skulde jo endevendes en Gang. I Stedet for Lomme havde de en Krog i Linningen til Strikknøglet. Til daglig syede de undertiden en Klud udvendig paa Skørtet, som saa det store Hvergarmsforklæde dækkede. Pufærmerne var ogsaa saa vide, at de deri kunde gemme Æbler o.l. Faldt i Travlheden deres Vej forbi nedfalden Frugt, saa gjorde Puffet Tjeneste for Lomme.

Det store Hvergarmsforklæde, ofte med Smæk, blev hægtet bag paa i Linningen med et Sæt store, gule Hægtter for derved at spare Forklædebaand. Et *Tvisforklæde* kunde *vaare*, vare, Aar og Dag, før det blev vasket. Det kom kun paa til *Plasérigilder* - Ungdommens Sammenkomster med Dans - og undertiden til Søndagsbrug.

Overtøj kendtes for Pigernes Vedkommende ikke. Konerne havde et *Kasteklæde*, et Sjal. Det første egentlige Oversykke, der mindes, kaldtes Kavaej og var forsynet med Bælte og Sølvspæn-

Ca. 1870.

de, derefter omtales skovgrønne Hvergarmskaaber. Men til henimod 1848 syede *Karleskrædleren* Kvindernes som Mændenes Klæder; først ved den Tid begyndte Sy piger at tage sig af Kvindedragen, og fra en Tid - der ikke blot ved Halvhundred-Aarstallet, men ved Grundloven, Trearskrigen og Højskolerens Fremkomst skiller Arhundredet i to hinanden stærkt ulige Dele - blev denne hurtig Modens Svingninger undergivet.

Paraplyerne blev ogsaa lavet af Landsbyens Skraeddter. De var beklædt med stortræret Bomuldstøj med Bortter. Haandtaget var Horn og Stiverne af Fiskeben. Saasnart Nogen var i *Hævs-tøjet*, var Paraplyen dem en tro Følgesvend. Man slog den op i al Slags Vejr; den tog lige godt af for Blæst, Regn, Støv og Sol.

Fodtøjet var til grovere Brug Træskostøvler, ellers til daglig Træsko med blanke Kramme, til pænere Brug *Klodser*, Træføtler med høje Hæle, senere, da disse gik af Brug, franske Træsko. Men en Mand, der laver »Franske Træsko«, hedder endnu en Klodsmander. En gammel Træskomand fik for Børnetræsko 12 Skilling, for Voksnes 1 Mark og lagde Træet til selv. At indlægge Saaler af laadent Faareskind var almindeligt for des bedre at *hvyte* Fødderne i de fodekolde Boliger. Sko blev kun brugt til Gilde, Dans og Marked. Til almindelig Kirkebrug pudses Træskoene med Fedtsværte, som de lavede af Tran, Tælle og Kønrog. Skoene købtes i Reglen i Skomagertele paa Markeder. De kostede ca. 3-4 Mark. Skomagernerne paa Landet var dyrere, de tog for Eks. i Midten af Aarhundredet en 8-9 Mark. Læderet stod ofte og blev ganske stift, men naar Musikken spillede op til Dans, gik Fødderne lige rappt for det og ligegyldigt, hvad Dagens Arbejde havde været. Der var sædvanlig i Læderfodtøj tre Lag Saal, Mellemlaget var af Træspsaan. Det ansaas for fint og fornemt, naar Skotøj knikede. - I en senere Tid brugtes *Kalosjer*, naar de var pyntet og skulde *a' By*.

Strømperne strikkede Kvindene haade til sig selv og Mændene. De bandt Hose paa Haandlaget i Mørkningsstunden, om Sommeren tillige paa Vejen til og fra Markarbejde og Malkning, tilmed med Malkbøtten paa Hovedet. Bindhosen udfyldte ehvert ledigt Øjeblik, aldrig maatte den oplage deres egentlige Arbejdstid. De farvede selv Uliden i Indigo, før denne blev spundet til Garn, men havde de et sort Faar, sparede de derved denne Ulejlighed og

ringe Udgift; thi med dette Uld kunde der blandes en Del hvid. Kvindernes Strømper var altid mørkeblaa.

Der hviliede noget Fordægtigt over Kvindernes Farvepotte, Noget, som de ikke *hovede* at sige, Noget, som de ikke var *ret møj for* at tale om. Enhver vidste dog, at den indeholdt Urin, der skulde gøre Uld og Høsegarn røge i Farven. Det var en Lerpotte, som de satte over Ilden, og de gemte den omhyggeligt mellem hver Farvning.

Strømpegarn kaldtes *Tvinde* og var to eller treløbet. Nøglerne lagdes i en omvendt Træskammel, en Madkasse, et Fad eller anden dyb Genstand og blev saa tvundet sammen paa Rokkestenen. Til Vadmelstræning var Garnet spundet ret, til Islæt *øver*. Tvindingen skulde foregaa modsat, som Spindet havde været.

At strikke nye Fødder i et Par ældre Strømper kaldtes at *øge* dem. »Jeg skal have de Strømper *øget*«, sagde man.

Aldrig blev et Par Strømper taget i Brug, før de blev valket, hvorved de krympede og blev tykke og solide at slide paa.

Enkelte kunde maskestoppe Strømperne, en Slags Stopning hed at vævestoppe. Naar Stopningen var *slængt av*, var kun *slængjort*, sagde man, at de Huller var *rimpestoppet*.

Satte eller smed man Træskoene, gik man paa *Hosesjokker*. Men Sommerdage gik saavel *de Store*, Voksne, som Børn efterst barbenede, og de sparede saaledes Slid paa Strømperne og tidt paa Træskoene med. Jeg mindes en *Huskone*, der bestandig hele Sommeren gik med bare Fødder, selv en længere Vej til og fra Malkning fordi hun ikke nænnede at slide Træsko eller Strømper. Ja, saa vidt dreves Sparommeligheden, at det var Brug at skifte Dragt, selv Strømperne med, efter et Kirkebesøg eller enhver lignende Fraværelse fra Hjemmet - hvortil det var ligesaa selvfølgeligt, at man iførte sig bedre Tøj - og dertil var man vænnet fra ganske Smaa.

Strømpebaand hørte ufravigelig til Dragten. De vikledes mange Gange rundt om Benet under Knæet, saa fast, at Baandet ligefrem afsatte Fordybninger paa Benet, saa man maa undres over, at Aareldelser ikke blev Følgen for hver eneste Bærer. Disse Baand blev dels vævet, dels virket.

Vævningen foregik paa et lille Apparat, der kaldtes Strømpebaands-*Spyræl*. Naar man træffer denne nu nærmest Museumsgenstand, der var en Gavegenstand fra mandlig Side til de Kvinder, der stod Manden nær, er det i Reglen Aarstal fra Tyverne og Trediverne, der er indskaaret sammen med Navnet, som altid ender paa D. c: Datter. Jeg

kan beskrive et saadant med fire smukke Rosetter i Almuestil, derimellem staar Pogens Navn og Aarstallet, og underst er skaaret et Hjerte; altsammen ligesaa nydeligt Arbejde, som den Romman, der er indskaaret deri, er naiv og rørende.

At *virke* var en Art Fletning i Flammer med 27 Uldgarnstråde i to Farver, hvoraf man behændigt dannede nævnte Baand af en halvanden Alens Længde og godt en Tommes Bredder, og som bares baade af Mænd og Kvinder. Om dem, der tog med Øvelsens hurtige Greb paa disse traade, kan man berettiget bruge det udtryk, at de kunde Kunsten paa deres Fingre. Thi man dannede Baandet uden andet Redskab end en Knappenaal, hvormed man fæstede det Færdigknyttede foran sig paa Skødet. Man sad med Foden paa en Skammel. Traadene, der forud var afmaalt i fuld Længde, var ofte brune og *finelette*, violette, der skiftede som Pilespidser, den ene efter den anden.

Kantebaand eller Kjoleldser kendtes ikke. Af hjemmespundet Uldgarn, underriden af optrevlet Garn, snoede eller viktede de Snore til Kjølens Nederdel, og man undgik derved Udgift til denne Artikel. Disse Snore kunde være af forskellig Farve, som man tilfældig havde Garnrester, men som Regel brugtes kun een Farve til samme Snor. At *vide Snore* foregik ogsaa med stor Behændighed, og disse var - paa deres Maade dannede - stærkere end en almindelig Snoning vilde være.

Da K r in o l i n e r n e kom frem, sydede de Kvinder, der ikke købte dette Klædningsstykke hos Klædehandleren, Ranketøjer i deres Skørtter.

Stavnsbåndsjubilæum 1988

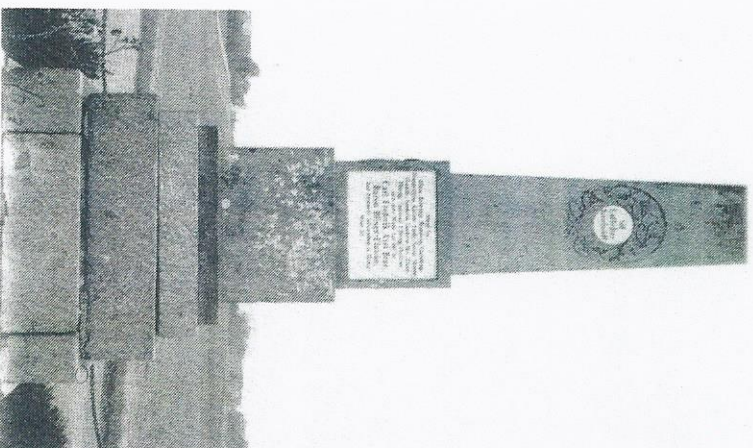
ved Chr. Jørgensen

Stavnsbåndet, der blev indført i 1733, blev ophævet i 1788. Et stavnsbånd betød, at ingen mandlig bonde i alderen fra 14 til 36 år måtte forlade det område, hvor han var født. Senere blev alderen sat til fra 4 år til 40 år. Man begrundede det med den stigende flugt fra landbruget som følge af landbrugs-krise, og at soldaterudskrivningen skulle sikres. Men sandheden var nok, at herremændene kunne få billig arbejdskraft.

Efter 1788 gennemførtes en del landboreformer. En af de vigtigste var udskiftningen af jorderne. Før i tiden kunne en gård have jord på mere end 20 steder. Man brugte megen tid til og fra de små lodder. Det var herremændene, der satte denne udskiftning igang. Godsejerne ejede gårdene, og bønderne sad som fæstere. På arkivet i Morrud har vi udskiftningskort for hele kommunen.

Byerne har været af meget forskellig størrelse. I Søndersø var der 33 gårde, i Farstrup ca. 20. De mindste byer har sikkert været Bække, Lodne og Brøndstrup i Melby sogn med kun 2 gårde og Slagsstrup i Særsløv sogn med kun 3 gårde.

Dallund var den største jordbesidder i Søndersø kommune, tæt fulgt af Gyldensteen. I Skamby sogn havde Dallund gårde i Skamby, Ullstrup, Thorup samt Glavendrup og Stensby. I Søndersø sogn havde Dallund alle gårde i Serup og 26 gårde i Søndersø by. Ørritsløv var delt med gårde både til Dallund og Gyldensteen. Kellby i Vigersløv sogn hørte til Dallund. Gylden-

Tekst på støtten ved Dallund:

Sit
Løfte har
han holdt

Mænd fra

Alle sø, Beldringe, Bladstrup, Glarndrup,
Himmelstrup, Kjelleby, Lunde, Seerup,
Skamby, Steensby, Søndersø, Søndersø
Skov, Traun, Thorup, Taardrup, Ullstrup,
Ørritsløv.

satte dette Minde Aar 1867 for

Carl Frederik Axel Bror,

Baron Blixen-Finicke,

han fremmede Selvejendom og Menig
Mands Vel.

Stavnsbåndsjubilæum på Mosegård, Gambj, 29. maj 1988.

steen havde gårde i byerne Badstrup, Brøndstrup, Bolmerod og Rodstrup i Skamby sogn. Gyldensteen havde bøndergods i Ejlbj, Melby og Særsløv sogne, samt en del af Hårslev. Margård, et af de mindre godser, havde alle gårde i Vedby samt præstegården og Sønder sø kro, desuden gårde i den vestlige del af byen samt Tværskov by. Langesø gods havde Rue, Farstrup, Morrud samt flere små bysamfund. De to godser i Veflinge sogn, Elvedgård og Rugård, havde også bøndergods på egnen.

I 1852 tilbød baron Blixen Finecke på Dallund sine fæstebønder at de kunne købe de gårde, som de havde haft i fæstest. Prisen var sat til et beløb, der højst kunne andrage 670 Rbd. pr. tønde hartkorn. Gårdene i Søndersø var på lidt

over 5 tønder hartkorn. I Skamby og Ullstrup var de på omkring 7 tønder hartkorn. Alle bønderne tog mod tilbuddet om at købe sig frie. Som en tak rejste bønderne i året 1867 en støtte ved vejen lige uden for hovmarken på vej mod Stensby. På denne sten står, at han havde holdt sit løfte, og at han fremmede menigmands vel.

Tiden derefter blev ikke let for bønderne. Der blev bygget nye gårde. Der var gårde, der blev flyttet ud. Et eksempel er Holmene, ved Søndersø, her opstod næsten en hel by af gårde. De var opstået ved, at man solgte gården i Søndersø og flyttede til udmarken.

Jorden blev forbedret, idet man både merglede og drejede, og man avlede efterhånden, så der blev rigeligt med

